

Pavol bol po uväznení v Jeruzaleme ešte dva roky väznený v Cezarei, najprv za pôsobenia rímskeho prokonzula Felixa a potom za jeho nástupcu Festa.

Z obavy, aby ho Festus neponechal vo väzení neobmedzene dlho (Skutky 24:27) a aby sa nedostal do rúk Židom, Pavol sa ako rímsky občan odvolal k cisárovi do Ríma (Skutky 25:12), čím sa realizuje zvrchovaná Božia vôľa, že Pavol bude svedčiť pred cisárom (Skutky 9:15, 27:24). Festus ho do Ríma skutočne aj poslal. Tam však Pavol v domácom väzení čakal na vypočutie ďalšie dva roky (Skutky 28:16-31). Skutky nehovoria nič o tom, či bol Pavol súdený a prepustený, alebo bol prepustený jednoducho preto, že sa jeho prípad nedostal pred súd.

Z indícií v epištolách, odkiaľ, kam, komu a ako Pavol píše, usudzujeme, že bol prepustený a mohol opäť slobodne cestovať. Navštívil viaceré zbory a mestá a mohol slobodne misijne pôsobiť. Potom bol opäť uväznený v Ríme. Zdá sa, že Pavol predvída svoju smrť (2. Timoteovi 4:6), ale Písmo ďalšie udalosti z Pavlovho života priamo, tak ako je to v knihe Skutkov, už neopisuje.

Listy z väzenia

Obdobie tejto vynútenej Pavlovej nečinnosti (v zmysle nemožnosti cestovať po zboroch a Rímskej ríši) však nebolo bez úžitku. V Ríme býval v dome, ktorý si sám prenajal a pritom slúžil všetkým, ktorí ho navštívili (Skutky 28:28-31). Mal dosť času, aby iných mohol vyučovať a písať listy. Štyri Pavlove listy (epištoly) boli napísané z väzenia v rokoch 56 až 60 (alebo 57 až 61). Sú to: Epištola Filemonovi, Epištola Efezským, Epištola Kolosenským a Epištola Filipským. Niet ani najmenej pochybnosti o tom, že spomínané epištoly boli napísané z väzenia, lebo je v nich zmienka o jeho putách (Filipským 1:12-13; Efezským 3:1, 4:1, 6:20; Kolosenským 1:24; Filemonovi 1).

Listy, ktoré Pavol v tomto období napísal, svedčia o tom, že rast zborov nebol jeho uväznením zabrzdený. Zatiaľ čo predchádzajúcimi epištolami Pavol hlavne odpovedal na rôzne otázky, listy z väzenia kladú väčší dôraz na vyučovanie ako tie, ktoré napísal na slobode (výnimkou je list Rímskym). Zamestnával sa v nich viac vieroučnou stránkou, než odpoveďami na otázky a riešením konkrétnych problémov v jednotlivých zboroch (pozri a porovnaj listy z väzenia napr. s listami Korinským a Tesalonickým).

Pavlov životopis z pastoračných epištol

Príbeh Pavlovho života v knihe Skutkov nie je dokončený. Kniha končí tým, že Pavol ostáva v domácom väzení v Ríme dva roky. Nemáme k dispozícii jediné dielo, ktoré by písanou formou podávalo súvislú históriu cirkvi od záveru knihy Skutkov do konca prvého storočia. O udalostiach z tej doby sme informovaní z jednotlivých kníh novozákonného kánona. Určenie presného dátumu a miesta vzniku novozákonných kníh z tohto obdobia je veľmi ťažké, takže je takmer nemožné zostaviť správny obraz udalostí tohto obdobia. V jednom sme si však istí:

Pavlov život a život a rast cirkvi sú nerozlučne späté.

Väzenie nezmenilo Pavlovu horlivosť, s ktorou konal zverené mu dielo (Filipským 3:12), ale čas bol proti nemu. V epištole Filemonovi píše o sebe ako o „starom Pavlovi“ (1:9) a v epištole Filipským sa zmieňuje o tom, že okamžik jeho smrti nie je ďaleko (1:20-21). Už sa stále viac spolieha na pomoc svojich mladších bratov a spolupracovníkov, ktorí zostávali na slobode a boli schopní pokračovať v kázaní evanjelia a budovaní zborov.

Za Pavlove pastoračné epištoly sú považované: Prvá epištola Timoteovi, Epištola Titovi a Druhá epištola Timoteovi. Boli napísané v takom poradí, v akom ich tu uvádzame, teda epištola Titovi bola napísaná pred 2. epištolou Timoteovi. To je potrebné mať na pamäti, keď v ďalšom budeme hľadať časové súvislosti udalostí z konca Pavlovho života. Všetky boli napísané po Pavlovom prepustení z prvého väzenia v Ríme, teda v období medzi rokom 60 (alebo 61 po Kr.) a jeho smrťou.

Pred svojím zatknutím mal v pláne priniesť do Jeruzalema finančnú zbierku od zborov z pohanov a potom sa vybrať na západ, aby povzbudil zbor v Ríme a odtiaľ pokračovať v ceste do Španielska. Prešli však štyri roky (dva v Cezarei a dva v Ríme), kým sa dostal na slobodu a mohol sa pustiť do uskutočňovania svojich plánov. Aj posledné obdobie svojho života plne využil pre službu evanjelia.

Posledné obdobie Pavlovho života je možné poskladať len porovnaním udalostí opisovaných v Skutkoch a epištolách z väzenia s udalosťami opísanými v pastoračných epištolách. Z nich a z tohto porovnania, môžeme usudzovať, že Pavol po dvoch rokoch väzenia v Ríme v byte, ktorý si sám prenajal (Skutky 28:30), bol prepustený na slobodu a mohol opäť voľne cestovať po ríši. Lukáš bol stále s Pavlom. Patril do skupiny Pavlových verných spolupracovníkov, ako uvádza epištola Filemonovi napísaná z rímskeho domáceho väzenia: „*Pozdravuje ťa Epafras, môj spoluzajatec v Kristu Ježišovi, Marek, Aristarchus, Démas, Lukáš, moji spolupracovníci*.“ (Filemonovi 23-24). (Bol tam s ním aj Timoteus, ktorý je spoluautorom listu Filemonovi (verš 1)).

Usudzujeme, že Lukáš zostal s Pavlom aj po prepustení z domáceho väzenia. Od okamihu, kedy sa k Pavlovi pripojil na jeho tretej misijnej ceste vo Filipách (pozri *Solas* číslo 15, str. 19), Lukáš je stále s Pavlom, stále ho sprevádzal, ostatní ho neskôr z rôznych dôvodov opustili. Je s ním v Jeruzaleme, Cezarei, na ceste loďou do Ríma, počas dvojročného väzenia v Ríme, a tak aj stále počas celého ďalšieho obdobia, ako môžeme usudzovať zo slov: „*Lukáš je samotný so mnou...*“ (2. Timoteovi 4:11).

To, že Pavol je prepustený z väzenia a voľne cestuje po ríši, vidíme aj z porovnania Skutkov a epištol z väzenia s pastoračnými epištolami. V oboch skupinách epištol sú uvedení tí istí muži (spolupracovníci), len miesto ich pobytu je iné:

Podľa knihy Skutkov je na tretej Pavlovej misijnej ceste Timoteus s Pavlom v Efeze. Pavol

posiela Timotea z Efezu do Macedónska a sám sa ešte nejaký čas zdržal v Ázii (Skutky 19:22; Efez sa nachádzal v Ázii, čo je západná časť dnešného Turecka). Teda v období tretej misijnej cesty Timoteus v Efeze nezostáva, Pavol ho v Efeze nezanecháva, ale naopak, posiela ho preč z Efezu, posiela ho do Macedónie. Pavol ukončuje tretiu misijnú cestu, odchádza do Jeruzalema, kde je zatknutý a potom väznený štyri roky. Počas svojho uväznenia sa Pavol do Efezu nijako nemohol dostať, ale v 1. liste Timoteovi 1:3 sa však uvádza, že Pavol Timotea zanechal v Efeze. To sa mohlo stať iba tak, že Pavol bol z rímskeho domáceho väzenia prepustený, voľne cestuje po ríši, Timoteus cestuje spolu s ním a až teraz ho Pavol zanecháva v Efeze.

Podľa epištoly Titovi 1:5, Pavol Tita zanecháva na Kréte. Pavol sa počas svojich misijných ciest na Krétu nedostal, Krétu nenavštívil. Keď sa tak stalo počas jeho cesty loďou do Ríma, Titus s ním nebol! Pavol Tita na Kréte mohol zanechať iba tak, že z rímskeho domáceho väzenia je prepustený, voľne cestuje po ríši, navštívi Krétu a Titus je tam s ním.

To, že Pavol je z rímskeho domáceho väzenia prepustený na slobodu a že voľne cestuje po ríši, môžeme vidieť aj podľa miest, ktoré navštívil:

Znova navštívil Efez: „*Ako som ťa prosil, keď som išiel do Macedonie, žeby si zostal v Efeze...*“ (1. Timoteovi 1:3). Slová: „

Ako som ťa prosil...

“poukazujú na to, že Pavol je v Efeze osobne spolu s Timoteom. Pavol odchádza do Macedónie a Timoteus zostáva v Efeze. Podľa knihy Skutkov 19:22 situácia na tretej Pavlovej misijnej ceste bola opačná (pozri text hore)! Pavol vtedy z Efezu posiela Timotea preč, teraz ho však v Efeze zanecháva. Pavol sa po ukončení tretej misijnej cesty a uväznení v Jeruzaleme do Efezu mohol opäť dostať len tak, že bol z rímskeho väzenia prepustený a voľne cestuje po ríši.

Navštívil Krétu spolu s Titom. Pri ceste loďou do Ríma Titus s ním nebol, preto sa táto druhá návšteva Kréty mohla uskutočniť len tak, že Pavol je na slobode a voľne cestuje.

Po Kréte chcel navštíviť Nikopol (Titovi 3:12), kde na svojich troch misijných cestách nebol. Pavol smeruje do Nikopolu, kde sa rozhodol prezimovať (Titovi 3:12). Ešte pred zimou navštívil Korint a Milét. Usudzujeme tak podľa veršov: „*Erastus zostal v Korinte. A Trofima som zanechal v Miléte nemocného. Usiluj sa, aby si prišiel pred zimou...*“ (2. Timoteovi 4:20-21).

Navštívil aj Troadu (2. Timoteovi 4:13), ale v dobe písania 2. listu Timoteovi je však opäť v Ríme (2. Timoteovi 1:17) a opäť vo väzení (2. Timoteovi 1:16). Pavol si už je istý, že koniec jeho pozemského života nie je ďaleko: „*Lebo ja som už po kuse obetovaný liatou obeťou a čas môjho odchodu sa už dostavil. Bojoval som dobrý boj, beh som dokončil, vieru som zachoval.*“ (2. Timoteovi 4:6-7).

Kedy a kde bol Pavol zatknutý?

Usudzujeme, že k Pavlovmu zatknutiu došlo v dobe medzi napísaním epištoly Titovi a 2. epištoly Timoteovi. Došlo k nemu pred zimou toho istého roku, ako písal list Titovi a 2. list Timoteovi. V liste Titovi (3:12) píše, že sa chystá prezimovať v Nikopole a v 2. liste Timoteovi Timotea prosí, aby za ním prišiel ešte pred zimou (4:20-21, ale už do Ríma, lebo Pavol je už

tam – pozri verš 1:17).

Predtým ako bol druhýkrát zatknutý, Pavol navštívil ešte Troadu, Korint a Milét a tieto mestá sú podľa Písma posledné, ktoré navštívil. Usudzujeme tak podľa toho, že: „*Erastus zostal v Korinte. A Trofima som zanechal v Miléte nemocného.*

“ (2. Timoteovi 4:20-21 a podľa verša 4:13). Presný čas, miesto a dôvod Pavlovho druhého zatknutia Písmo neuvádza.

Podľa 2. Timoteovi 1:15-16 usudzujeme, že k zatknutiu došlo niekde v Ázii, t.j. v západnej časti dnešného Turecka. V týchto veršoch Pavol píše, že sa od neho odvrátili všetci, ktorí sú v Ázii okrem Onezifora, ktorý sa nehanbil za Pavlovu reťaz (zatknutie), a ktorý prišiel za Pavlom aj do Ríma.

Pastoračné epištoly pokrývajú dlhšie časové obdobie. Doba ich vzniku, ako sme už uviedli, spadá do 70-tych rokov po Kr. V dobe napísania prvej epištoly Timoteovi, ktorá obsahuje Pavlove rady mladému bratovi v jeho pastoračnej práci, Pavol je ešte stále veľmi aktívny a cestuje po zboroch. Epištola Titovi vyznieva podobne. Tón druhej epištoly Timoteovi je už odlišný. Pavol je opäť vo väzení a je presvedčený, že neprežije nasledujúcu (prichádzajúcu) zimu (2. Timoteovi 4:21). Jeho prvý výsluch počas druhého uväznenia, pri ktorom ho nikto neobhajoval (všetci ho opustili), skončil síce úspešne (2. Timoteovi 4:16-17), ale Pavlovo odsúdenie a poprava, ako sa ukázalo, boli už len otázkou času. Druhé Pavlovo uväznenie sa stalo (opäť) v období vlády cisára Nera (vládol v rokoch 54 – 68 po Kr.), ktorého povaha bola vrtkavá a nestála, a preto nádej na zhovievavosť zo strany cisára bola nepatrná, prakticky žiadna.

Pastoračné epištoly zostávajú, podľa biblistov, stále najcennejším prameňom informácií o spôsobe života cirkvi v období 70-tych rokov 1. st. po Kr. Bola to doba, ktorej charakteristickou známkou bola potreba budovať pevnú správu (spravovanie) zborov.